

Тестът – форма за констатиране уменията на учениците в IV клас за „четене с разбиране“

Автор: Ива Стаменова, ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград

Анотация:

Настоящата статия насочва вниманието на читателя към една изключително актуална за съвремието ни проблематика – четенето с разбиране. Темата провокира интереса на мнозина изследователи както у нас, така и в Европа. Направени са и редица проучвания от системите за международно оценяване постиженията на учениците в началния етап на основната образователна степен – PISA и PIRLS.

Ключови думи: четене с разбиране, тестова проверка.

Аннотация:

Эта статья фокусирует внимание читателя на одной из самых актуальных проблем нашего времени - понимании прочитанного. Тема вызывает интерес у многих исследователей как в Болгарии, так и в Европе. Ряд исследований был проведен по системам международной оценки достижений учащихся на начальном этапе базового образования - PISA и PIRLS.

Ключевые слова: чтение с пониманием, тестирование.

Annotation:

This article focuses the reader's attention on one of the most up-to-date issues of our day - reading comprehension. The theme provokes the interest of many researchers both in Bulgaria and in Europe. A number of studies conducted on the systems of international assessment of achievements of pupils in the initial stage of the basic education - PISA and PIRLS.

Keywords: reading with comprehension, testing.

Българският учител днес е поел отговорната задача да обучава, възпитава, подпомага личностното развитие на ученика и формира умения за прилагане на

усвоените знания на практическа основа. Въвеждането на ученика в дебрите на познанието започва от постъпването му в училище, от етапа на ограмотяването, за да се стигне по-късно до обособяването на способността при прочита на определен текст да съумее за разбере идейния замисъл на написаното. Едва след вторично извършения прочит, той е осъзнал същността на написаното, вникнал е в дълбочина в сюжетната структура на текста и във взаимоотношенията между героите. За да се провери до каква степен е извършен качествен прочит на текста, най-уместният вариант за това е тестовата проверка. Въз основа на него, учащият се има възможността да покаже практически какво е разбрал и кое го е затруднило в акта на четене.

Проблемът за четенето с разбиране в началното училище е в обсега на мнозина учени, изследователи, педагози и експерти. Това е проблем, който ангажира вниманието и на международните системи за оценяване постиженията на учениците в световен мащаб – PISA и PIRLS.

В резултат на проведените изследвания и получените данни на европейско равнище, се въведе у нас и Системата за национално външно оценяване в края на IV клас. Обидното в случая е това, че по данни от статистическата извадка се оказва, че България се нарежда сред страните, които имат общо взето ниски резултати по четене на своите ученици в сравнение с останалите, участващи в проучването страни [1].

Въз основа на осъщественото проучване от Международната система за оценяване на ученическите постижения в обучението – PISA става ясно, че броят на младежите със слаби четивни умения в Европейския съюз се увеличава от 21,3 % през 2000 г. до 24,1 % през 2006 г. Що се отнася до резултатите от тестовите проверки се оказва, че през 2012 г. около 39,4 % от учениците у нас са със слаби резултати. В съпоставителен анализ с изследвания на PISA, проведени през 2006 г. и 2009 г., резултатите от последните проведени проучвания за 2012 г. показват, че в България процентът на учениците с резултати под критичното ниво спада от 51,1 % през (2006 г.) на 41 % през (2009 г.), а през (2012 г.) вече стига до 39,4 % и въпреки това продължаваме да заемаме едно от последните места в класацията на Европейския съюз. Далеч сме от очакваните към момента 15 % средно за ЕС до края на 2020 г.

Според другата Международна система за оценяване – PIRLS крайните резултати сочат, че страната ни е с 16 резултат от общо 48 участващи страни от целия свят. Постиженията на четвъртокласниците ни възлизат като краен резултат на завидните 532 точки при ниво на среден резултат за всички участващи страни в проучването – 500 точки. Подобно високо ниво е не само респектиращо, но и

оптимистично на фона на все по-често разпространяваната информация в европейски мащаб за наличието на висока неграмотност или твърде ниски нива на грамотност сред хората. Тази статистика говори още и за високо равнище на качеството на обучението в началния етап [4].

Овладяването и усъвършенстването на четенето и писането е основна цел, поставена на вниманието на педагозите от началния етап на основната образователна степен, тъй като изучаването на езика като функционираща система е условие, от една страна, а от друга страна, се възприема и като средство за ефективното организиране на цялостния учебно-възпитателен процес [3].

В документи на европейските институции ясно е посочено, че понятия като малограмотност и неграмотност се срещат във всички страни по света. Актуалността на проблема за ниските нива на грамотност сред населението в световен мащаб, в последните няколко години добива популярност и у нас. Повишено е вниманието към грамотността на учениците ни, като за целта се въвеждат в образователната сфера тестовите проверки, ежегодно провеждани от Системата за национално външно оценяване, при която участват образователните ядра: Български език и литература, Математика, Природни науки и Гражданско образование.

В основния замисъл на теста по Български език и литература, проведен през учебната 2013 / 2014 г. се набляга основно върху нивото на литературните умения и компетентности на учениците. Значителна част от въпросите в теста изискват четенето на текст с разбиране. В текста за четене са включени задачи, които се стремят да проверят грамотността по четене с оглед на откриването и извличането на информация, обобщаването на смисъл пораждащите елементи, осмислянето, тълкуването и оценяването. Една част от задачите в теста изискват свободен отговор от ученика, други – избор на един правилен отговор от няколко посочени за целта възможности за избор, а трети от тях са с комбиниран характер, като подчертават взаимовръзката между един избран отговор с последвала към него аргументираност. С не по-малка степен на важност се ползват в тестовия изпитен вариант и литературните задачи, изискващи свободен отговор. Чрез тях се цели да се проверят уменията на четвъртокласниците за намиране и извличане на конкретна информация от предоставения им за целта текст, за формирането на смисъл пораждащи връзки на основата на извършения прочит и за цялостното тълкуване на текста. Диктовката също заема важно място в теста по български език и литература. Нейната приоритетна задача се отнася пряко към проверката на

компетентностите на учениците за правилното прилагане на правилата по правопис [5].

Резултатите от осъществените проучвания на PISA и PIRLS водят до необходимостта да се обърне внимание, но този път не на практическо, а на теоретично равнище на понятието „грамотност“. Следователно в концептивната рамка на PIRLS'2006 най-общо грамотността се определя като „умения да се разбират и използват писмените вербални форми, наложени от обществото или предпочетени от индивида. Малките читатели могат да извличат смисъла от различни текстове. Те четат, за да научат нещо ново, за да се приобщят към обществото на четящите хора и за удоволствие“ [2, с. 18].

С други думи казано, с изпълнението на каквато и дейност да се захване човек, той трябва да може да чете. Общественият прогрес се дължи на науката, на познанието, на изобретенията и съвременните технологии. Затова ученикът още с прекачването на училищния праг трябва да бъде воден от стремежа да се научи да чете, пише, смята и прилага усвоените знания в различни житейски ситуации.

В контекста на по-горе изложеното, с учениците в IV клас от VIII СУ “Арсени Костенцев”, град Благоевград, се проведе изследване през 2016 г. относно проверката на уменията им за четене с разбиране. За целта на предстоящото изследване участваха ученици от два класа – експериментален клас и контролен клас. Те работиха върху непознат за тях текст, към който беше обособен и тестови вариант. Учениците четат текста два пъти, след което преминават към попълването на теста. Въпросите са общо 13 на брой, състоящи се от отворени и затворени въпроси. Учениците от експерименталния клас са 22 на брой а тези от контролния клас са 24.

Следва да се отбележи, че текстът и тестовият вариант са съобразени с моделите, прилагани от Системата за националното външно оценяване в края на IV клас. Освен това моделите съответстват и на използваните от PISA варианти за оценка постиженията на учениците за адекватно прилагане на прочетената информация чрез отговор на поместените в теста въпроси. Спецификата на теста се състои в практическото приложение на четенето с разбиране, т. е. отговаряйки на отворените въпроси, те трябва да се придържат към информацията в текста.

Целта на изследването е: Да се констатират уменията за четене с разбиране в резултат на прочетения литературен текст от четвъртокласниците.

Скалата за оценяването на ученическите отговори е 3-степенна, състояща се от следните обозначения.

1. Не знае; ниско равнище на формирани умения за четене с разбиране.
2. Проявява колебливост; средно равнище на показани знания от проведената тестова проверка.
3. Знае; високо равнище на обособени умения за четене с разбиране.

На таблицата са представени средната стойност и стандартното отклонение на постигнатите от учениците резултати. Видно е, че процентът верни отговори в ЕГ е 88,46%, докато в контролната група той е 59,29%. Разликата в стандартните отклонения показва и по-слаба вариативност на данните в експерименталната група, което потвърждава по-високи постижения на учениците в ЕГ.

Group Statistics

	Група	N	Average	Std. Deviation	Std. Error Average	Coefficient of Variation
Процент верни отговори	КГ	24	59,2949	21,09422	4,30584	0,36
	ЕГ	22	88,4615	13,79110	2,94027	0,16

Таблица № 1

Резултати от проведената тестова проверка

Предвид постигнатите от учениците резултати от ЕГ се стига до констатацията, че активната работа върху отделни текстове, съпроводени с тестови въпросници в учебния процес, допринася за повишаването на четивната грамотност на учениците, както и до обособяването на умения за практическо приложение на усвоената от текста информация.

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

Нощите на пафинчетата

Брус Макмилън

Всяка година черни и бели птици с оранжеви човки посещават исландския остров Хеймей. Тези птици се наричат „пафини“. Известни са като „морски клоуни“ поради ярките си човки и тромави движения. Те са непохватни при излитане и кацане, защото имат ниски дебели тела и къси крила.

Хала живее на остров Хеймей. Тя всеки ден гледа към небето.

Наблюдавайки над една висока скала надвесена над морето, тя забеляза първата птица пафин за сезона и прошепна „лънди“, което е името на тези птици на исландски.

Скоро цялото небе се изпълва с тях – пафини, пафини, навсякъде пафини. Връщат се от морето, където са прекарвали зимата. Идват на острова на Хала и на близките ненаселени острови, за да снесат яйцата си и да отгледат своите малки. Тези „морски клоуни“ всяка година се връщат в своите гнезда – малки дупки в скалите. Само през този сезон те идват на брега.

Хала и нейните приятели се катерят по скалите, за да наблюдават птиците. Те гледат как двойките чукат човките си една в друга. Всяка двойка, която виждат, скоро ще поеме грижата за едно яйце дълбоко в скалите. Когато яйцата се излюпят, родителите ще носят риба, за да нахранят малките пафинчета. Всяко птиче ще порасне и ще стане млад пафин. Нощите на младите пафини ще настъпят, когато всеки от тях направи първия си полет. Макар до тези нощи да има още много седмици, Хала започва да си приготвя картонени кутии.

Цяло лято възрастните птици ловят риба и се грижат за своите малки. През август дупките в скалите се покриват с цветя. Когато цветята разцъфтят напълно, Хала знае, че времето на очакване вече е изтекло.

Скритите в дупките пафинчета са пораснали и са станали млади пафини. Сега Хала и нейните приятели вземат кутиите и фенерчетата за нощите на пафинчетата. От тази вечер цели две седмици птиците ще се подготвят за път, за да прекарат зимата в морето.

В тъмнината на нощта пафините напускат гнездата си за своя първи полет. Това е един кратък полет от високите скали със силно пляскане на крила. Повечето от

птиците цопват живи и здрави долу в морето. Някои обаче се объркват от светлините на селото. Мислейки вероятно, че това са отразените във водата лунни лъчи, стотици пафинчета тупват шумно в селото всяка нощ. И тъй като не могат да излетят отново от равната земна повърхност, те се лутат наоколо и се опитват да се скрият.

Хала и нейните приятели ще прекарат всяка от следващите няколко нощи в търсене на безпомощните пафинчета, които не са успели да стигнат водата. Но селските котки и кучета също ги търсят. Дори и да не ги хванат кучетата и котките, птиците могат да бъдат прегазени от коли или камиони. Децата трябва да намерят бездомните пафинчета първи. До късно вечер улиците на Хеймей са пълни с деца, обикалящи наоколо.

Хала и нейните приятели тичат, за да спасят птиците. Въоръжени с фенерчета, те скитат из селото, претърсвайки тъмните места. Хала съглежда едно пафинче. Тя хуква след него, сграбчва го и внимателно го слага в картонената кутия.

През тези две седмици всички деца от Хеймей спят до късна сутрин, за да могат да останат до по-късно вечер. Те спасяват хиляди пафини.

Всяка нощ Хала и нейните приятели носят птиците у дома си. На следващия ден с кутии, пълни с пафини, те отиват на брега.

Време е да пуснат птиците. Тя вдига високо пафинчето, за да може то да свикне да пляска с крила. После, като го държи внимателно в ръце, тя го хвърля високо над водата, отвъд разбиващите се вълни.

Пафинчето прелита съвсем кратко разстояние, преди да кацне безопасно.

Ден след ден птиците на Хала отлитат, докато нощите на пафините свършат за тази година. Гледайки как последните птици – млади и стари – напускат, за да прекарат зимата в морето, Хала се прощава с тях до следващата пролет. Със своето „Довиждане, довиждане!“ тя им пожелава безопасно пътуване.

ПРИЛОЖЕНИЕ № 2**Тест**

Име и фамилия на ученика:

Клас:

№

1. Защо тези птици са тромави при излитане и кацане?

- а) Защото живеят в страната на ледовете.
- б) Защото рядко идват на брега.
- в) Защото прекарват времето си на високите скали.
- г) Защото имат ниски дебели тела и къси крила.

2. Къде прекарват зимата птиците?

- а) Вътре в скалите.
- б) На брега.
- в) В морето.
- г) На леда.

3. Защо птиците идват на острова?

- а) За да бъдат спасени.
- б) За да търсят храна.
- в) За да снасят яйца.
- г) За да се учат да летят.

4. Как познава Хала кога на птиците им е време да отлитат?

- а) Родителите носят риба на малките.
- б) Цветята са разцъфнали.
- в) Птичетата са скрити.
- г) Лятото току-що е започнало.

5. Какво се случва през нощите на младите пафини?

- а) Двойките чукат човките си.
- б) Малките излизат за първи път.
- в) От яйцата се излюпват малки.
- г) Пафините идват от морето на брега.

6. Какво могат да направят хората от селото, за да не падат малките птици там по погрешка?

- а) Да загасят светлините.
- б) Да приготвят кутиите.
- в) Да държат котките и кучетата в домовете си.
- г) Да светят с фенерчета в небето.

7. Обяснете как Хала използва фенерчето при спасяване на младите пафини.

.....
.....

8. Обяснете как Хала използва картонените кутии при спасяване на младите пафини.

.....
.....

9. Кое от посочените по-долу неща представлява опасност за младите птици, според текста?

- а) Да се удавят, когато кацат в морето.
- б) Да се загубят в дупките.
- в) Да не получат достатъчно риба от родителите си.
- г) Да бъдат прегазени от коли и камиони.

10. Защо децата трябва да освобождават птиците през деня? Използвайте информацията от текста, за да обясните.

.....
.....

11. Какво правят младите птици след като Хала и нейните приятели ги освободят?

а) Разхождат се по брега.

б) Излитат от скалата.

в) Крият се в селото.

г) Плуват в морето.

12. Посочете две от чувствата, които вероятно изпитва Хала, когато освобождават птиците. Обяснете защо тя би могла да се чувства така.

1.

.....

2.

.....

13. Вие бихте ли искали да отидете и да спасявате младите пафини с Хала и нейните приятели? Използвайте прочетеното, за да обясните по-добре.

.....

.....

Литература

1. Бижков, Г. и др. Грамотността като образователен, културен и социален феномен. Тест за диагностика на грамотността. София, 2007 г.
2. Борисова, Т. Четивната грамотност на учениците в средното училище – дидактически измерения. Автореферат, Стара Загора, 2017 г.
3. Кюркчийска, В. Външното оценяване по български език и литература в 4. клас. Сп. Педагогика, №5, 2015 г.
4. Мандева, М. За четенето, писането и езиковото образование на настоящето и бъдещето – първи – четвърти клас. Сп. Педагогика, № 4, 2015 г.
5. Рангелова, Р. Съдържателен анализ на резултатите от националното външно оценяване по български език и литература в 4. клас, проведено през учебната 2013/2014 година. Сп. Образование, № 4, 2014 г.

Д-р Ива Стаменова

е специалист по Начална училищна педагогика в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Асистент е по Начална училищна педагогика, Методика на обучението по български език и литература и Дидактика на началното ограмотяване. Защитила е дисертационен труд на тема: „Развитие на четивната грамотност на учениците в IV клас в условията на проектна учебна дейност“ през 2018 г. Член е на Съюза на учените в град Благоевград от 2015 г. Автор на монография със заглавие: „Развитие на четивната грамотност на учениците чрез проектна учебна дейност“.